



NÁRODNÍ KONVENT

Podnikavost a její podpora ve vzdělávání

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU konaném dne 30. října 2015.

Doporučení vypracoval Zdeněk Somr, viceprezident Hospodářské komory České republiky.



Úvod do problematiky

Česká republika i celá Evropská unie prochází řadou změn, které mají mimo jiné vliv na trh práce a požadavky kladené na podnikatele i zaměstnance. Inovace a technologický pokrok zároveň vytvářejí řadu nových příležitostí a oborů podnikání, nicméně dostatečná pozornost musí být věnována i vytvoření podmínek, které umožní tyto nové příležitosti využít. Právě z tohoto důvodu se v posledních letech dostává do popředí zájmu podnikatelské vzdělávání, jehož cílem je podpora podnikavosti a podnikatelského ducha, tedy schopností, postojů, dovedností a znalostí, které umožní nacházet, vytvářet a rozvíjet podnikatelský záměr, přeměnit nápady v činy a eliminovat možná rizika. K tomu je zapotřebí vhodná sada kompetencí, která obsahuje komunikační, plánovací, řídicí, marketingové, vůdcovské, ale i interpersonální dovednosti a dovednosti v oblasti informačních a komunikačních technologií. Ze získání těchto průřezových kompetencí přitom profitují nejen jedinci, kteří se rozhodnou sami podnikat, ale i ti, kteří se rozhodnou působit jako zaměstnanci. Přínosy, jež plynou z většího využití podnikatelského potenciálu, jsou prokazatelné jak pro ekonomiku dané země, tak pro společnost jako takovou. Podnikatelé přispívají výraznou měrou k tvorbě hrubého národního produktu, ke zvyšování investic a podpoře zahraničního obchodu a jejich schopnost využít nových podnikatelských příležitostí přispívá i ke zvýšení konkurenceschopnosti státu. Podnikatelé vytváří nová pracovní místa a podílejí se tak na snižování nezaměstnanosti.

Rámeček kulatého stolu

Diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU, kterou moderoval zástupce ředitelky CEBRE – České podnikatelské reprezentace při EU **Tomáš Hartman**, byla soustředěna na otázky, jak vytvořit podmínky pro výchovu nových podnikatelů, tedy téma, které momentálně rezonuje v českém prostředí i na evropské úrovni. Cílem kulatého stolu bylo pokusit se najít odpovědi a možná řešení toho, jak motivovat mladé lidi k podnikání, jak upravit vzdělávací systém, aby rozvíjel podnikatelské dovednosti, jak správně nastavit spolupráci mezi školami a podnikatelskou sférou, zlepšit uplatnitelnost českých absolventů na trhu práce, ale také jak připravit pedagogy na to, aby podnikatelské dovednosti u svých žáků a studentů správně rozvíjeli.

Diskuze byla tematicky vymezena následujícími otázkami:

- 1) Jakým způsobem lze motivovat mladé lidi k podnikání? Jak upravit vzdělávací systém, aby u studentů dostatečně rozvíjel podnikatelské dovednosti (např. vizionářství, kreativitu, odhodlanost, samostatnost, přijetí rizika apod.)?
- 2) Jak by měla vypadat spolupráce mezi podnikatelskou a školskou/akademickou sférou, jakými způsoby ji lze usnadnit a jakými příklady ze zahraničí se lze inspirovat? Jak zvýšit roli zaměstnavatelů na definici studijních programů? Jaké nástroje pro lepší propojení podnikatelské a akademické sféry lze zavést na úrovni státu?

3) Jak zajistit konkurenceschopnost českých absolventů na evropském pracovním trhu v kontextu globalizace (průřezové dovednosti, jazyková vybavenost, praxe ve firmách, zahraniční pracovní zkušenosti apod.)?

4) Jak promítnout poptávku po rozvoji podnikatelských dovedností do systému odborné kvalifikace učitelů? Měly by být na pedagogy vyučující podnikatelské dovednosti kladeny určité povinné požadavky?

Kulatý stůl zahájila zástupkyně státního tajemníka pro evropské záležitosti **Lucie Šestáková**. Uvedla, že podnikavost lze chápat v několika rovínách, nicméně obecně lze tento pojem definovat jako soubor kompetencí a vlastností, které zahrnují tvořivost, invenci nebo schopnost realizovat své nápady. Důležité je také nebát se rizika, jež je s podnikáním úzce spojeno. Zapomínat by se nemělo ani na počítačové a jazykové dovednosti. Přestože se o podpoře podnikavosti mluví nejvíce v souvislosti s mladými lidmi, neměl by se opomíjet ani rozvoj podnikatelských dovedností v dalších fázích života v rámci celoživotního vzdělávání.

Podkladový materiál představil viceprezident Hospodářské komory ČR **Zdeněk Somr**. Materiál se věnuje nejen širší definici pojmu podnikavost, ale představuje také hlavní dokumenty z evropské i domácí úrovně zabývající se touto otázkou. Velice kladně přitom hodnotí program Erasmus a navazující Erasmus+, jež lze považovat za jeden z nejvíce přínosných programů Evropské komise. V oblasti spolupráce soukromého a akademického sektoru uvedl příklady dobré praxe z národního prostředí.

Následovala prezentace stanovisek zúčastněných stran, která byla rozdělena na domácí a evropskou část. Českou část zahájil **Petr Černíkovský** z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT). Ten uvítal zejména fakt, že podnikavost a její podpora není už jen okrajovým tématem debat o zaměstnanosti, ale dostává se čím dál více do popředí zájmu. Ze strategií na podporu vzdělávání zmínil strategický rámec „Vzdělávání a odborná příprava 2020“ (ET 2020), na kterém se ČR výrazně podílela, jelikož byl přijat během českého předsednictví v Radě EU v roce 2009. Obecný rámec podpory podnikavosti je podle jeho názoru nastaven v ČR poměrně dobře, nicméně nyní je důležité jej vyplnit praktickými aktivitami, což je role i MŠMT.

Další prezentace se ujal **Miloš Rathouský** ze Svazu průmyslu a dopravy ČR, který představil společné stanovisko tří největších podnikatelských a zaměstnavatelských organizací v ČR, tedy Svazu průmyslu a dopravy ČR, Hospodářské komory ČR a Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR. Uvedl, že v oblasti podpory podnikavosti panuje mezi těmito organizacemi shoda, zejména v tom smyslu, že podnikavost je nutné systémově podporovat v rámci celého vzdělávacího procesu. Podnikatelské schopnosti a dovednosti jsou přitom důležité v pozici zaměstnavatele i zaměstnance a uplatní se v pracovním i osobním životě.

Evropské „okénko“ zahájila europoslankyně **Michaela Šojdrová**, která je zpravodajkou usnesení Evropského parlamentu k podpoře podnikání mladých lidí prostřednictvím vzdělávání a odborné přípravy. Ta poukázala na roztříštěnost strategií na podporu

podnikavosti na evropské úrovni. Doplnila, že přestože má EU v této oblasti pouze poradní úlohu, mohou evropské instituce sehrát významnou metodickou roli, definovat obsah vzdělávání z hlediska nutných kompetencí či podpořit kvalifikaci učitelů a strategická partnerství v této oblasti.

Část věnovanou úvodním prezentacím završila **Vladimíra Drbalová**, členka Evropského hospodářského a sociálního výboru (EHSV) a zpravodajka stanoviska výboru k podpoře tvořivosti, podnikání a mobility ve vzdělávání a odborné přípravě. Rozvíjení podnikatelského myšlení může být pro občany značným přínosem v jejich profesní a životní dráze. Soubor podnikatelských dovedností přirovnala k otevřenému seznamu, jenž by se měl s postupem času doplňovat a reagovat na rychle se měnící ekonomické procesy i vyžadované dovednosti. Zdůraznila také významnou úlohu učitelů a školitelů. Ti by svými schopnostmi měli dokázat nadchnout mladé lidi pro podnikání.

Do následné diskuze se zapojili **Miroslava Kopicová** z Národního vzdělávacího fondu, **Oldřich Vlasák** ze Svazu měst a obcí ČR, **Zuzana Brzobohatá** z Evropského hospodářského a sociálního výboru, **Ondřej Šteffl** ze SCIO, **Lucie Studničná** z Českomoravské konfederace odborových svazů, **Josef Müller** z Junior Achievement, **Jan Havlík** z Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, **Stanislav Šaroch** ze Škoda Auto Vysoká škola, **Richard Lukáš** z EDUin, **Lukáš Hula** z Národního ústavu pro vzdělávání, **Šárka Prachařová** z AABYSS s.r.o., **Dan Jiránek** ze Svazu měst a obcí ČR, **Petra Vacková** z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, **Soňa Valušková** z Krajského úřadu v Ústí nad Labem, **Jana Brabcová** z Asociace institucí vzdělávání dospělých a **Štěpán Černý** z Úřadu vlády ČR.

Navrhovaná doporučení

Z debaty vyplynulo několik doporučení, která lze tematicky rozdělit do čtyř kategorií odpovídajících zaměření diskuzních otázek. Jedná se o doporučení související se vzdělávacím systémem v ČR, spoluprací škol a soukromého sektoru, rozvojem podnikatelských dovedností a rolí učitelů.

1. Vzdělávací systém

Podpora podnikavosti v rámci vzdělávacího systému ČR existuje, nicméně v současné době je tato podpora nedostatečná, její struktura je značně roztříštěná a většinou se jedná o individuální iniciativy jednotlivých vzdělávacích institucí, firem či dalších subjektů. Jak na úrovni EU, tak v ČR přitom existuje řada dokumentů, které se otázce podpory podnikavosti věnují, chybí však jednotná strategie a akční plán jejího plnění. Ten by přitom měl reagovat na aktuální vývoj v oblasti vzdělávání. Legislativní rámec je v České republice poměrně dobře a flexibilně nastaven, chybí ovšem dostatek konkrétních iniciativ, které by tento rámec

vyplnily. K jeho naplňování by mělo přispívat Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, spolugestoři a další zúčastněné subjekty jako firmy, kraje či hospodářští a sociální partneři.

Podnikatelské kompetence nejsou v současné době v rámci škol dostatečně rozvíjené, přitom je možné je smysluplně rozvíjet v řadě oborů a předmětů, od matematiky přes hudbu až po výtvarné umění. K tomu je ale vyžadována kvalitní forma výuky podnikavosti a osvojení podnikatelských dovedností, ke které nejsou často školy ani pedagogové uzpůsobeni.

Nicméně podpora podnikavosti a podnikatelského vzdělávání není výhradním úkolem škol, protože ty hrají jen částečnou úlohu v rozvoji dovedností absolventů a dnešní mladí lidé získávají znalosti z velké části i mimo prostředí škol. Současné vzdělávání zažívá posun z formální úrovně, tedy škol, do neformálního a informálního prostoru, což se Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR snaží reflektovat. Odpovědnost za přípravu budoucích absolventů proto nesmí ležet pouze na školách, ale iniciativu musí přebrat také firmy, rodina a další subjekty neformálního a informálního vzdělávání podílející se na výchově mladých lidí. V této souvislosti byl v rámci debaty zmíněn návrh na vytvoření programu na podporu dětí z nezaměstnaných rodin, pro něž je osvojení pracovních návyků obzvláště obtížné.

Pojem podnikavost je třeba vnímat v širokém smyslu tohoto slova a neměl by se omezovat pouze na výchovu k podnikatelskému myšlení. Není to jen výchova k převzetí nebo založení vlastního podniku, ale i k tomu, aby byl člověk v každé fázi svého životního vývoje a pracovního uplatnění schopen či ochoten převzít zodpovědnost a stát se podnikatelem a zaměstnavatelem (*entrepreneurship*), a aby v jiné fázi zase tyto schopnosti využil v pozici zaměstnance, byl aktivním a iniciativním členem firmy nebo instituce (*intrapreneurship*). Vzdělávací systém je vhodné nastavit tak, aby motivoval k získání podnikatelských dovedností studenty s ambicí založit vlastní podniky, i ty, kteří se chtějí uplatnit na pozici zaměstnance.

2. Spolupráce škol a soukromého sektoru

Nutnost větší spolupráce mezi školami a firmami rezonovala v rámci kulatého stolu jako jedna z hlavních podmínek většího rozvoje podnikavosti. Vhodnou přípravou pro získání podnikatelských dovedností a myšlení je podle zástupců byznysu praxe žáků a studentů v reálném pracovním prostředí. Na všech úrovních by proto měla být podporována spolupráce škol a zaměstnavatelů a tam, kde je to možné, by mělo být cílem dostat studenty a žáky do reálného pracovního prostředí. Potřeba seznámit se skutečným pracovním prostředím, praktickými procesy a návyky přitom platí pro všechny stupně vzdělávacího procesu, od mateřských škol až po vysoké školy. Pro zlepšení a širší zavádění praxí do výuky by také bylo vhodné zavést závazná kritéria týkající se obsahu praxí a požadavků jak na firmy, tak na školy. Jako další příklad dobré praxe získávání podnikatelských dovedností bylo zmíněno využití fiktivních firem, u kterých se žáci a studenti v bezpečném prostředí naučí praktickým dovednostem spojeným s vedením firmy a zejména projektovým dovednostem.

K získání kvalitní praxe je důležité rozvíjet některé prvky duálního vzdělávání, které je možné aplikovat v českém prostředí, a více rozšířit motivační nástroje pro firmy. V současné době již dobře fungují např. daňové odpočty pro firmy poskytující praxe pro žáky, kladně hodnocené je také zveřejnění vzorové smlouvy mezi žákem a firmou o realizaci praktického vyučování, vhodné by ale bylo zavést i další podobná opatření. Zástupci podnikatelských a zaměstnavatelských organizací by také ocenili větší provázanost predikcí trhu práce s nastavováním oborové struktury škol. Kromě toho by firmy měly být lépe informovány o možnosti ovlivnit tvorbu školních vzdělávacích programů, které tak byly nastaveny. Ne všichni zaměstnavatelé totiž o této eventualitě vědí a využívají ji.

V rámci debaty byla zmíněna řada projektů a iniciativ, ať již na lokální, regionální, celostátní či celoevropské úrovni, které spolupráci soukromého sektoru a škol podporují. Příkladem celoevropské iniciativy je činnost organizace *Junior Achievement*, jejímž cílem je propojovat školy a firmy k podpoře podnikatelského vzdělávání. Ze zkušeností působení organizace v ČR byla zmíněna nepříliš velká ochota středních odborných škol spolupracovat v oblasti podnikatelského vzdělávání oproti např. gymnáziím či obchodním akademiím.

Pozitivně byl hodnocen fakt, že na podporu podnikavosti se zaměřuje nový Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV). Nicméně v současném ani příštím roce nejsou na oblast podpory podnikavosti vypsány žádné výzvy, proto by bylo vhodné propojit správně zaměřenou koncepci MŠMT s jejich vypisováním.

3. Podnikatelské dovednosti

Podnikavost nemá pevně danou definici a lze jí chápat v řadě úrovní, nicméně obecně lze tento pojem definovat jako soubor kompetencí a vlastností, které zahrnují tvořivost, invenci, schopnost realizovat své nápady. Důležité je také nebát se rizika, jež je s podnikáním úzce propojeno. V rámci diskuze u kulatého stolu byla několikrát zmíněna rychle se měnící struktura ekonomiky a s tím souvisejících potřeb, které jsou nezbytné pro uplatnění na trhu práce. Z toho důvodu byl účastníky diskuze kladen důraz na to, aby definice podnikavosti a podnikatelských dovedností, které by si měli žáci a studenti v rámci vzdělávání osvojit, fungovala jako otevřený seznam, jenž se bude postupem času doplňovat.

I přesto z debaty vyplynuly některé klíčové kompetence, které jsou pro úspěch v oblasti podnikání nezbytné a z úst účastníků zaznívaly opakovaně. Jedná se zejména o jazykové dovednosti, finanční gramotnost a počítačové schopnosti. Ty budou do budoucna nabývat na významu, a to zejména z důvodu přechodu na Průmysl 4.0 a souvisejících očekávaných změn na trhu práce. Nad rámec těchto kompetencí byl účastníky kulatého stolu kladen důraz na podporu kreativity, která se na nejnižších stupních vzdělávání, zejména v mateřských a základních školách, vytrácí. Školy by naopak měly cílit na její další rozvoj, neboť jde o jeden z předpokladů úspěšného vytvoření podnikatelského plánu.

V oblasti podnikatelských dovedností stojí za zmínku iniciativa *Entrepreneurial Skills Pass*¹. Jde o původně rakouskou iniciativu, která se nyní rozšířila po celé Evropě. *Entrepreneurial Skills Pass* je mezinárodní certifikát podnikatelských dovedností, který potvrzuje, že student prošel programem podnikatelského vzdělávání, úspěšně ho absolvoval a osvojil si schopnosti a dovednosti potřebné k zahájení podnikání. Dalším zajímavým příkladem získávání podnikatelských dovedností mimo půdu škol je iniciativa představená v rámci Roku průmyslu a technického vzdělávání s názvem Business škola. Přestože se jednalo o první ročník této iniciativy, zájem ze strany studentů byl vyšší než kapacita Business školy, což svědčí o tom, že podnikavost je téma, které studenty zajímá.

4. Role učitelů

Role učitelů je v podpoře podnikavosti klíčová. Pokud si mají žáci a studenti osvojit podnikatelské dovednosti a nadchnout se pro podnikání, potřebují k tomu kvalitní vedení ze strany učitele. Dobré příklady této praxe je možné již dnes pozorovat na příkladu fiktivních firem, kde je jedním z předpokladů úspěchu učitel, který je ochoten se této aktivitě věnovat i nad rámec svých pracovních povinností v rámci školy.

K tomu, aby byla výuka podnikatelských dovedností kvalitní, je zapotřebí do škol přilákat odborníky z praxe. Měly by být vytvořeny takové podmínky, které by motivovaly profesionály z praxe, aby měli v různých fázích své kariérní dráhy možnost vydat se tímto směrem a mohli své zkušenosti předávat mladším generacím. Přestože se v tomto ohledu dá nalézt řada dobrých příkladů, existují bariéry, které tuto spolupráci komplikují. Jedním z příkladů takové překážky je nutnost, aby lidé z praxe, kteří chtějí učit na školách, měli alespoň základní pedagogické vzdělání. Pozitivním krokem v tomto ohledu je novela školského zákona, jež vytvořila pozici „odborník z praxe“. Až do výše polovičního úvazku ji může vykonávat kdokoli, a to v návaznosti na rozhodnutí ředitele školy.

Přestože je zapojení odborníků z praxe velice důležité, k podnikatelské výchově žáků by se však měli motivovat především učitelé, kteří jsou se studenty v každodenním kontaktu. V současné době je však učitelů, kteří by byli motivovaní se studenty pracovat nad rámec svých povinností a měli schopnost je pro podnikání nadchnout, velice málo. To souvisí již s nastavením kvalifikačních kritérií pro přijetí na pedagogické fakulty vysokých škol. V této souvislosti byl také účastníky kriticky hodnocen zákon o pedagogických pracovnících, který podle názoru některých brání tomu, aby se motivovaní učitelé se snahou dělat změny do vzdělávacího systému dostali. Samozřejmě k tomu, aby se podařilo do vzdělávacího systému dostat kvalitní pedagogy, je zapotřebí i odpovídající finanční ohodnocení jejich práce.

V diskuzi zaznívaly i názory, že je nutné význam podnikatelských dovedností vysvětlovat i rodičům, jelikož značná část mladých lidí je obtížně dosažitelná formálními i neformálními

¹ <http://entrepreneurialskillspass.eu/>

vzdělávacími metodami, neboť o ně například nejeví zájem. Zatímco s aktivní částí žáků a studentů se pracuje v rámci školních či mimoškolních iniciativ snáze, je nutné soustředit se i na děti z rodin, které jsou ohroženy sociálním vyloučením. Rozvoj podnikatelských dovedností zvýší jejich zapojení do společnosti a zlepší jejich životní příležitosti.

Doporučení Národního konventu o EU:

1. V současné době nemá ČR komplexně zmapovanou podporu podnikavosti ve vzdělávání včetně příkladů dobré praxe, které by se mohly dále rozvíjet. Bylo by proto vhodné podobnou studii vytvořit, přičemž studie by sloužila jako základ pro určení dalšího směřování aktivit na podporu podnikavosti ve vzdělávání.
2. Na základě takové studie by se měla veřejná správa zaměřit na případná slabá místa ve vzdělávání k podnikavosti a stanovit konkrétní kroky, jak tyto slabiny napravit.
3. Jednou z osvědčených metod, jak podpořit spolupráci soukromého a akademického sektoru v oblasti podnikatelského vzdělávání, je zavedení motivačních prvků pro firmy, které poskytují praxi studentům. Přestože již některé takové prvky fungují (daňové odpočty pro firmy poskytující praxi pro žáky, zveřejnění vzorové smlouvy mezi žákem a firmou o realizaci praktického vyučování), zájmem vlády ČR by mělo být zavést více podobných prvků a tím ještě více podpořit spolupráci firem a škol. Využívání těchto prvků by neměla doprovázet nadměrná administrativa.
4. Aby byly stáže studentů účinné a kvalitní, je třeba nastavit standardy zaměřené na školy i firmy. Musí tak být zajištěno, že stáž bude mít dostatečný vzdělávací přínos pro účastníky a že nebude využívána jako nízkonákladová náhrada kmenových zaměstnanců. Na formulaci standardů by se měli podílet hospodářští a sociální partneři.
5. Pro podporu podnikavosti je důležité studentům předat praktické zkušenosti s vedením firmy, což nejlépe zajistí odborníci z praxe. Vhodné by proto bylo odstranit současné překážky, které brání lidem z praxe vyučovat na školách, a vytvořit legislativní podmínky, jež by tuto spolupráci více podporovaly.
6. Přestože je Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání v oblasti podpory podnikavosti ve vzdělávání dobře nastaven, nejsou z něj v současné době vypsány žádné výzvy pro tuto oblast. Proto by bylo vhodné vypsání výzev v rámci možností urychlit.
7. Příklady iniciativ na podporu podnikavosti mládeže je možné pozorovat již v současné době, nicméně jsou zaměřené na stejnou cílovou skupinu, a to studenty s dobrými perspektivami. Vhodné by proto bylo zavést iniciativy, které cílí na mladé lidi ze sociálně slabších a nezaměstnaných rodin, jimž podpora tohoto typu chybí.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze, které vypracoval Zdeněk Somr, viceprezident Hospodářské komory ČR.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu a na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU).